

EGY ÁLLÍTÓLAGOS CORVIN-KÓDEX

MEZEY LÁSZLÓ

Mindazok, akik a magyar könyv és könyvtárak múltjával foglalkoznak, bizonyára a legnagyobb érdeklődéssel olvasták Ács Tivadar egy évtizede megjelent cikkét egy elveszettnek vélt Corvina-térképmellékletéről.¹ Az érdeklődést kétségkívül az a remény is fokozta, hogy a magyar humanizmus híres könyvgyűjteményének, Ács eredményei alapján is, új szempontú vizsgálata válik lehetővé. Nem kevesebbet jelentett volna ez, mint hogy az eddig túltengően filológiai vizsgálat után az új Corvina és a vele kapcsolatos szolid kombinációk Hunyadi Mátyás könyvtárának természettudománytörténeti értékeléséhez is hozzásegítenek.

A szóban forgó két kézirat: a budapesti Egyetemi Könyvtár Cod. Ital. 2 [régén Cod. Lat. 34] és a Széchényi Könyvtár 8. Fol. Ital. jelzetű kéziratának szabatos tudományos analizéséből adódó eredmény így önmagában is értékes lett volna. Túl azonban e szerény, inkább kodikológiai lehetőségen Ács merész következtetéseiben gazdag tanulmánya oly perspektívákat is megnyit, melyek már a történezt is érdekelhetik. Ács következtetései során ugyanis feltűnik az a kísérlet, hogy Hunyadi Mátyást Amerika felfedezésének világtörténelmi jelentőségű eseményével hozza kapcsolatba.² Az általa felhozott történelmi adatok és az ezekből vont következtetések általában különféle módon értékelhetők. Mátyás kapcsolata Anconával és az anconabeli Benincasákkal vitathatatlan.³ Nem így azonban említett állítása, mely a meglepetés erejével hat, és már csak feltűnést keltő voltánál fogva is legelőször hívjá ki a kritikát.⁴ E bíráló munka azonban már, mint mondottam, történezt feladata lesz.

A továbbiakban csak ezt a problémát veszem vizsgálat alá: az Egyetemi Könyvtár Cod. Ital. 2. jelzetű kódexében található csaknem teljes portolano Grazioso Benincasa műve-e, továbbá: a portolano és a Széchényi Könyvtár Fol. Ital. 8. jelzetű, XV. sz.-i Benincasa-térképe összetartoztak-e valaha úgy, hogy a térkép a portolano melléklete volt; végül: e kéziratok kétségkívül Mátyás könyvtárából származóknak tekinthetők-e? Ács Tivadar válasza e hármas problémára határozott és világos: „...pozitívként tartjuk, hogy a *Bibliotheca Corvina* állományában volt és az *anconai Benincasa Grazioso* által *Velencében 1474-ben* készült tengerészeti térkép, mely idáig lappangott, ismét besorozható lesz a *Corvinák közé*, valamint a *Remunda luna quarta* kezdetű kódex szerzője, *Benincasa Gratosus* és a két mű valaha egyjüvé tartozott...” Ez a konklúzió határozottság dolgában igazán semmi kívánnivalót sem hagy. Mégis, a kéziratok vizsgálatának első mozzanata, a paleográfiai „*prima vista*” által támasztott kétség — amiről később lesz szó — Ács állítását annyira problematikussá teszi, hogy vizsgálata elől, a fenti szempontok alapján, nem zárkozhatunk el. E mindjárt kezdetben felmerülő kétség ellenére is ki kell jelentenem, hogy Ács rendkívül érdekes tanulmányának földrajzi, kartográfiai vagy éppen történeti vonatkozásaival nem kívánok vitába szállni. A kritika csak a kodikológiai meghatározás négy legfontosabbikának: írás, tartalom, szerző, proveniencia a tanulmányban való felbukkanását kíséri figyelemmel.⁵

Mivel Ács Benincasa szerzőségét teszi meg fejtegetései egyik sarkpontjának elsőnek ezt a kérdést vegyük vizsgálat alá. Az anconai Grazioso Benincasa, e híres térképrajzoló és oceanográfus kétségkívül készített egy portolanót, vagyis olyan hajózási kézikönyvet, mely több-kevesebb részletességgel feltünteti a kikötőket, a kikötők egymástól való távolságát és a be- és kijutás módozatait. Ezenkívül hosszabb-rövidebb utalásokat találunk a nevezetesebb kikötővárosokra, ismertetőjeleikre, hogy így még egy tájékozatlan hajós is rájuk ismerhessen egy a kikötőt őrző hegyfokról, toronyról, feltűnőbb épületekről. Szó esik még a tengerjárásról (apálydagály), a hajózást veszélyeztető sziklákról és sziklazátonyokról, a legszükségesebb tájolási adatokról, uralkodó széljárásokról, egyszóval olyan dolgokról, melyeknek ismerete a hajózásban, e korban még természetesen a parti hajózásban, fontos. Ismétlem, Benincasa kétségtelenül készített egy ilyen „kikötőkönyvet” — mert körülbelül ez a „portolano” értelme —, mégpedig Kretschmernek a portolanók vizsgálatánál nélkülözhetetlen könyve szerint 1435—1445 között.⁶

Mint hogy pedig Kretschmer művében a többi eddig ismert olasz portolano között Benincasa portolanójának szövegét is megtaláljuk,⁷ mi sem könnyebb, mint az Egyetemi Könyvtár kódexét a kiadással összevetni, és a szerzőség kérdése — azonosság esetén — máris pozitív módon meg van oldva.

A kolláció hozza az első meglepetést: Benincasa portolanója csak az Adriai- és a Földközi-tenger keleti medencéjének kikötőiről tudósít, míg kódexünk az erősen torzított, de mégis megbízható módon azonosítható helynevekből kitűnően az atlanti és nyugat-mediterrán partokról is közöl adatokat.⁸ Ámde mi történik, ha a kódex második részét, mely Velencétől kezdődően a Benincasa által is leírt kikötőket ismerteti, összevetjük az anconai könyvével? Esetleg ily módon a szerzőség mégis rábizonyítható lesz. Ha pedig meggondoljuk, hogy itt egy bővebb, mert a nyugatibb tengerrészeket is tárgyaló portolanóval van dolgunk, talán-talán még az is lehetővé válik, hogy Benincasa érdemeit egy az eddig ismertetnél nagyobb terjedelmű kikötőkönyv szerzőségének megállapításával növeljük. Hiú remény! Az összehasonlítás szempontjából döntő helyesírásoknál mást mond a budapesti kódex és mást Benincasa. Lássunk néhány példát.

Cod. Ital. 2. f. 45^v

Venexa si e gran cita e magna e larga de terra ferma mia 4 e piu, e intorno dessa sono molti palodi, e canalli de ogni parte e non si po andar a la cita, se non per aqua, et a poto di marea plene e a uno sechaghio e fuora. Largo de terra mya do e plus. E wardesse con lantrada siroco e magistro. La cita e larga de lido mij do e uassi per canal...

Benincasa, 5.

Vinagia a uolere sapere li suoi signali de andare nello foce, quando arrai el chanpanile de santo marcho per pon [ente]. El chanpanile di san nicholo quello, che a la truna tonda per me [zzogiorno], quello de san san marco... Vinagia quando sete dentro dal tocho per sauer el suo signale sie vno faro de pricta, che stai da greco duallyaltri...⁹

Mielőtt tovább mennénk, a leírás kétségtelen különbségén kívül jegyezzük még meg a kódex velencei és Benincasa középolasz nyelvezete között fennálló *dialektális* eltérést. Most, éppen Benincasa városának és családjának Ács által is hangoztatott¹⁰ Mátyáshoz fűződő jó kapcsolatát véve figyelembe, nem lesz érdektelen két, a magyar érdekszférához tartozó dalmát kikötő leírását összehasonlítani.

Cursola:

Cod. Ital. 2. f. 50v

Corzolla e ixolla ben habitada, et a di starea mia 2 a una cita et a molti boni porti, dentro de fuori, per mezo la cita e bon porto. De ponente de l'ixolla e lo porto de gaianta che porto inuernador e de loporto de lostro son le uigol che son 5 scoghi e per tuto e bon porto e de leuante don vignolli mya 5 si é porto carbon, e questo a una ixolla dauanti et e bon porto...

Benincasa, 21.

La chorciola el chao da ponente forano el cie vno porto et questo porto sie da sirocho di questa punta millia doi et questo porto sie tre schollietti, se venissi da ponente achostate a la corciola quanto che puoi e andando per riuiera, te se schoure questi schollietti e larga questa bocha sie netta per tutto richollite al porto per sirocho metti el prodese da ponente e 1 anchora de leuante auerai passa 15 daqua allanchora...¹¹

Raguza kis adriai köztársaság, mint tudjuk, Mátyás védelme alá helyezkedett. Lássuk, hogy Benincasa ismerteti-e kikötőjét egy vélhető Corvin-kódexben.

Raguza — Dubrovnik:

Cod. Ital. 2. f. 51.

Ragosi e citade e a porto de cadena et a una izolla dauanti nomen la cromia et e bon porto fondi de passa 12 li prodexi a lacroma e le ancore in canal...

Benincasa, 23.

Raguxia vechia, chi venisse dala bocha de lauante in fra la punta, de raguxia e lixola del monesterio per tutto questo e passe XVIII de aqua e de bono fondo per tutto alaponta del porto achostate e essa e de netta da maestro de questa ponte prodessi doi el cie una secha che a pie XII de aqua...¹²

A példák fölösleges halmazásától, úgy vélem, eltekinthetünk. Ez a néhány szövegösszevetés is kellőképpen bizonyít Benincasa szerzősége ellen. A *budapesti Egyetemi Könyvtár portolánójának szerzője nem az anconai térképrajzoló*. Ez kétségkívül áll a könyv második, Adria-kelet-mediterrán részére, mely szöveg-összehasonlításokat egyáltalán lehetővé tesz. De nem kevesebb bizonyossággal állíthatjuk ezt az első részről. Így tehát a *budapesti portolano egészében és egyes részleteiben sem Grazioso Benincasa műve*. Ezzel a negatívummal azonban ne elégedjünk meg. Ne nyugodjunk könnyen bele, hogy ez az érdekes tengerészeti kézirat is a névtelen művek számát szaporítsa. Ha nem Benincasa, ki más lehet a szerző?

Kretschmer 1500-ig 15 portolanóról tud.¹³ Ezekhez járul most tizenhatodiknak a budapesti. E tizenhat portolano közül csak kevés szerzőjét ismerjük. Ezek közül az északi tenger országainak krónikása, Adam von Bremen természetesen nem jöhet számításba,¹⁴ de olasz kódexünk szerzőségét a latinul író Marino Sanudónak is nehezen tulajdoníthatjuk, különösen akkor, ha tudjuk, hogy Sanudo portolanója csak az egykori Romania, a konstantinápolyi latin császárság, a szíriai és görögországi kis latin fejedelemségek kikötőit írja le.¹⁵ Ilyenformán a fordítás lehetősége is valószínűtlen. Névhez kötött portolano — Benincasáén kívül — még csak egy van: Pietro de Versi munkája. Az azonosítást a kódexkutató leginkább a mű kezdő sorai, az „incipit” segítségével szokta végezni. Kódexünkben azonban ilyen valójában nincs. Az emlegetett „Remunda luna quarta...” nem az eredeti kezdőszavakat, hanem csupán a ma már csonka kódex megmaradt részének kezdetét mutatja. Ha így áll a dolog, csak egy jelentősebbnek látszó szövegrész kollációja adhat némi reményt. Ezt a módszert már Benincasa szerzőségének vizsgálatánál is követtük, alkalmazzuk most Pietro de Versi esetében. Hasonlítsuk össze Gibraltár leírásait:

Gibraltár:

Cod. Ital. 2. f. 18.

De lixola al monte ziberta quarta de syroco uer leuante mya 8. Monte zibeltar e gran cita e gran circuito per che tuto 10 monte e in forteza de la parte de tramontana del monte e la cita et e bon porto in fondi de passa 7 in 8 e se ti uoy ben andar al porto non far la via del monte, ma fa la via de la pianura e la troueray fondi darena de passa 5 in 6 et in quel fondi si e bon paramento per ogni uento...

La cognoscentia di monte zibeltar sie tal de qual parte tu ueniray lo uederav forçado e a sie ixollado che de tramontana e basso e par che sia ixolla.

De zibertal a septa quarta dostro uer lo sirocho mia 18.

Pietro de Versi:

Da zizera al monte gi (!) giubilterra 8 miglia per leuante, 10 monte a buon porto auanti el castello (aridosso dun cauo che ve e surgerai) in fondo dotto passi e puoi stare a tutti tempi...

La conoscenza del monte gibilterra e vn cauo alla marina alto e forchato, che pare isola.

Dal monte de gibilterra a setta 15 miglia tra 1/2 di e scilochio.¹⁶

A helyenként kétségtelen egyezések ellenére is bizonyos, hogy a két portolano nem egy szerző műve. Ne hagyjuk figyelmen kívül a toscanai de Versi és kódexünk olaszága közötti különbséget sem.

De Versi portolanója az utolsó XV. sz.-i társai között, amely még szerzője nevével van ellátva. A többiek már csak a könyvtár neve után ismeretesek, melyeknek birtokában vannak. Kretschmer ezeket két csoportra osztja. Az egyikbe két nagy könyvtár, a Parma és a hajdani firenzei Magliabecchi kézíratait sorolja.¹⁷ Ezek tartalmilag és nyelvben is annyira elütők, hogy kódexünkkel alig hozhatók kapcsolatba. A másik a „Rizo-csoport” elnevezést viseli, mivel a vezérszöveget Kretschmer egy 1490-ben Velencében Bernardino Rizo nyomdájában készült portolanóról közli.¹⁸ Szerzőjéről csak annyit mond, hogy velencei nemes volt, aki a leírt vidékeket és kikötőket saját szemével látta, tehát közvetlen tapasztalatai alapján írta meg könyvét.¹⁹ Kódexünk és a Rizo-portolano viszonyát legjobban a következő szöveg-összehasonlításokban szemlélhetjük.

Mint már többször említettük, az Egyetemi Könyvtár olasz kódexe csonka. Titokzatosnak tűnő kezdő szavai nem az egész művet vezetik be, hanem csak annak egy részét, mely a brit szigetek és a flamandiai partok vizeinek áramlatait (mareo) ismerteti. A fejezet címe kéziratunkban már nincs meg, a Rizo-portolanóban azonban megvan, és így hangzik: Queste sono le maree de irlanda e dalemagna e de guales zoe fra irlanda e ingelterra...²⁰ A kódex jelenlegi kezdetének megfelelő helytől a párhuzam így alakul:

Cod. Ital. f. 1.

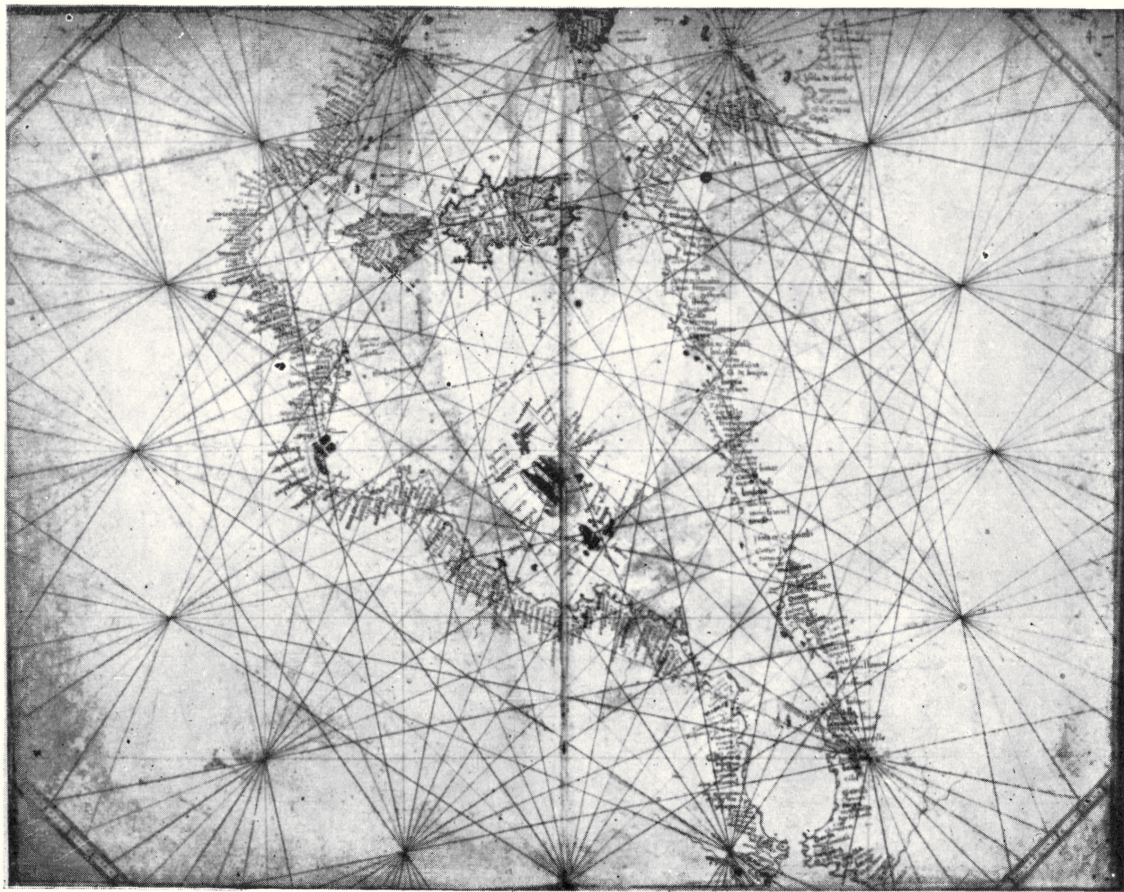
Remunda luna quarta de leuante uer lo grego plena mar e de fuora in canal la luna per syrocho plena mar e dentro de li caui la luna ca da leuante e sirocho plena mar. Archamia²² quarta de leuante uer lo grego plena mar e dentro da li caui tra leuante e syrocho plena mar in canal per sirocho plena mar.

De cauo alexart²³ fin dentro torre in 25 passa en canal per syrocho e tocha de lostro plena mar.

Rizo-portolano.

Premua²¹ luna quarta de siroco piena mar, e de fora luna per siroco piena mar.

Dal cauo luxert²³ fina dentro intorno passa 25 daqua in chanal per siroco piena mar.

1. A Széchényi Könyvtár Benincasa térképe (részlet)

Eudze in torno mya 100 e più :-

Cauo humano e bon porto per andar a ponente in passa 12
De cauo cumano al porto de san zorzi che per mezo lo cauo de leuante
De li xolla de corsolla :-

Lo porto de san zorzi e bon per andar al cauo. C. p.

De cauo cumano a li xolla de corsolla per freddo mia 10

Corzolla e xolla ben habitada, et a di stura mia 2 a una cita
et a molti boni porti dentro de fuori per mezo la cita e bon porto
De ponente de li xolla e lo porto de gaenta che porto in uernador
e de lo porto de lo stro son le uigol che son 4 scogli e per tuto e bon porto
e de leuante don ougnal mya 4 si e porto carbon e questo a una xolla da
uanti et e bon porto e goarad se cita muranora o stro et in mota mia 8
E de porto carbon per stare a de li xolla de corsolla fin al cauo de leuante
son 10 scogli / tuto son boni porti :-

Al cauo de leuante si e uno porto in uernador et entrassi per mezo scogli

E per mezo corzolla mia do in terra ferma e lo porto de fabion zelo et a boni porti

De corzolla a la fulliana mia 2 4

La zuhana e porto et a do scogli fondi a passa 2 4

La gosa e xolla habitada et tien per longeza mia 10

De la parte de lo stro de la gosa son tre boni porti luno e san piero / e
san zorzi / e la muranora / la muranora a tre scogli davanti che li boni
porto e molti scogli e pizoli :-

Porlam²⁴ la luna quarta de syrocho uer lostro plena mar, per lo trauerso de porlam en mezo canal la luna ira ostro e syrocho plena mar.

E queste marie coren fin a l'ixolla duich.²⁵ Lo Rays²⁶ de porlam la luna quarta de leuante plena mar, nel cauo de porlam tra leuante o syrocho plena mar.

La guich duich la luna quarta de syrocho uer l'ostro plena mar e per mezo lixolla de duich la luna tra leuante e syrocho plena mar et in canal de mia 12 in 15 la luna quarta de leuante dostro uer lo syrocho plena mar.

A nyugat-európai partvidékek tengerjárásainak leírása után a partok és kikötők leírását a két portolano így vezeti be²⁷:

Cod. Ital. 2. f. 3.

Oui scriueremo como si corren tute le starie del mondo, per raxon del nauigar, soe le riue del mar e ixolle e caui e colfi e pielagi comenzando del ponente soe de logi e porti che son nel mare metoterreno nen se mete seno a pasa doltra. Ancora scriueremo de lo mar meto terreno per tutte le riuere intorno e ixolle e piellagi e golfi che ui sono fin che torneremo nel monte de sexta per chirar lo ditto monte zibelzare e fin el braso de zaffin...

A brit sziget leírása:

Cod. lat. 34. f. 4.:

Ingliterra e ixolla grandissima e sye conzonta con lixolla de scocia dun piccolo fredo che quando la marea e bassa non e se non uno pie in uno e mezo da equa (!) e non piu Euolzen intorno tute do queste ixolle mia 2440, e ingliterra per se sola uolze mya 1500 e non a gran montagna.

Lo cauo de galle³¹ de la parte de tramontana per mezzo lixolla de e per contra lixolla de aman³² ue suora lo canal la cita de nortanton³³ e qui e largo locanal mya 10 et e secho quando la marea e bassa. de nortanton a leseter³⁴ per ponente mia 30. de leiseter a torrentada³⁵ tra ponente e garbin mya 10.

Burlam²⁴ luna quarta de siroco piena mar.

Questa marea corre fina al ixola de vic.²⁵ In inglaterra lo rais de burlam, quarta de grego uer leuante piena mar in el chanal de burlam luna tra leuante e siroco piena mar.

per mezo lixola de vic luna tra leuante e siroco piena mar. hora in el chanal mia 12 in 15 luna quarta de leuante ver siroco piena mar...

Rizo-portolano. 11.

Oui scriueremo tutte le starie del mondo per raxon del nauigar che mo le chore, zoe le riue del mar et ixole, chai, cholfi, porti vale starie comenzando del ponente li loghi e porti stretto de zibaltar, doue per erchules foreno poste le cholone per reguardo de naueganti che uano per lo mondo cum lor naue, nauilij, nauigande, azo che le naue che sono nel mar non se mattano a passar cum periculo.

Anchora scriueremo del mar medi terraneo e per tutte le riue d'intorno e ixole e pieleggi e colfi vale che sono a torno fina che torne remo al monte de seuta²⁸ per chiarar el monte de zubeltar fina el brazo de saphi²⁹ in barbaria...

Riso-portolano 15.³⁰

Ingliterra e ixolla grandissima e sye conzonta con lixolla de schocia dun piccolo fredo che quando la marea e bassa non e se non uno pie in uno e mezo daequa e non piu: saluo uno pe e mezo daqua

Euolzen intorno tute do questo ixolle mia 2440, e ingliterra per se sola e uolze queste 2 ixole (!) conzonte in sieme mia 2440 e per sola inglaterra e bonissima e ixola non a gran montagna, volze mia 1500...

Lo caudo de gualis³¹ dala parte de tramontana per mezo lixola de aman³² de fora e nel chanal e la cita de northampton³³ e qui e largo lo chanal mia 10 e riman secho quando la marea e bassa.

De nortampton a loser³⁴ per ponente mia 30. De losert a torrentanda³⁵ tra ponente e garbin mia 20.

Bármeddig folytatnánk is az összehasonlítást, csak egy konklúzióra jutnánk, és azt így fogalmazhatjuk meg: *a budapesti portolano, mely nem Benincasa műve, egy eddig még ismeretlen szerző munkája, és a megállapítható szövegösszefüggések alapján az úgynevezett Rizo-portolano-csoporthoz tartozónak mondhatjuk.* Ez az utóbbi állítás, mint a közölt példákból is látjuk, nem a teljes szövegegyezés, hanem az azonosság és eltérés arányára alapozható. Ennél a problémánál most tovább nem időzhetünk, de mégis megállapíthatjuk, hogy a portolano jelentőségének felmérése, történeti és földrajztörténeti vonatkozásainak megállapítása a fáradságot valóban megérő munka lenne.

Miután a budapesti portolano és Grazioso Benincasa viszonyát tisztáztuk, jóval könnyebb lesz a válasz arra a kérdésre: melléklete volt-e a Széchényi Könyvtár Benincasa-térképe az Egyetemi Könyvtár kódexének. Ács Tivadar erre vonatkozó pozitív állítását, mint mondja, főként az írásjegy-hasonlóságra alapozza. A mellékelt két faksimile a paleográfiában kevéssé járatos is meggyőzheti arról, hogy ilyen hasonlóság a két kézirat között nem áll fenn. Ez különben ama írástörténeti szempont, mely, mint már a bevezetőben említettem, a kódex és a térkép összetartozását előttem elsősorban kétséssé tette. Ez a kétség annál is indokoltabb, mert a két írás pontosan megkülönböztethető két írásfajtaéhoz tartozik. Az egyikben (a kódexírásban) *a humanista kurzív* példáját láthatjuk, míg a másik (a térkép írása) *az olasz minuszcula-írást* képviseli. Mindezek a tények csak egy legitim következtetést engednek meg: ha két kézirat között sem a külső kritériumok legfontosabbika, az írás, sem a belső ismertetőjegyek legjelentősebbje, a tartalmi, sőt szerző szerinti egyezés nem állapítható meg, a két kézirat közt *nem organikus, hanem csak műfaji kapcsolat áll fenn.*

Ha a két kézirat nem tartozott össze, lehet-e mégis mindkettőt vagy legalább az egyiket „Corviná”-nak nevezni? Ami a portolanót illeti, az Egyetemi Könyvtár úgy tartja, hogy jöllehet 1877-ben II. Abdul Hamid ajándékaként 10 Corvinával és 24 más, részben biztosan, részben esetleg magyar provenienciájú kódexszel került vissza Magyarországra, nem Corvina, és még csak nem is biztosan a Mohács előtti budai királyi könyvtár könyve. Az ellenkező bizonyítására valóban más tény nem is lenne felhozható, mint az, hogy a múlt század közepén a többi 34 kódexszel a konstantinápolyi Top-Kapu Szerájban együtt őrizték.

A térképet illetően: Uzielli és Amat di S. Filippo 13, Kretschmer pedig már 17 Benincasa-térképet ismer.³⁶ Ezekhez járul tizennyolcadiknak a budapesti térkép. Ha volt Mátyás könyvtárában Benincasa-térkép, ami igen valószínű, akkor ezért a dicsőségért a 18 jelenleg ismert és a még bizonyára lappangó néhány más térkép egyenlő eséllyel versenghet. Véleményem szerint a budapesti térkép esélyeit még az a tény sem javítja, hogy a XVIII—XIX. század fordulóján egy magyar gyűjtő, Széchényi Ferenc szerezte meg, és ajándékozta a nevét viselő könyvtárnak. Ehhez az lenne szükséges, hogy a térkép útját visszafelé, Széchényi Ferentől Mátyás könyvtáráig pontosan ismerjük, ha már a térképen magán a Bibliotheca Corvinára semmi utalás nincs.

Az Ács Tivadar által felvetett érdekes problémához jelenlegi ismereteink szerint ennyi lehet a mondanivaló. Ha a válasz negatív is, a kérdés megtárgyalása mégis két pozitív momentumot is tartalmaz. Az egyik: alkalom nyílt egy valóban érdekes és értékes kéziratunk részletesebb bemutatására, másrészt — és ez egy kis „pro domo” a könyvtárosnak — izlelőt kaptunk abból az aprómunkából, amit a kéziratáros egy kódex meghatározása körül végez.

JEGYZETEK

¹ Egy elveszettnek vélt Corvin-térképmellékletéről. Térképészeti Közlöny. VII. (1950.) 333—349. l.

² Ács. i. h. 341. l.

³ Uo.

⁴ Ács. i. h. 349. l.

⁵ Az adatok kritikájánál, bizonyos fogalmazásbeli homályosságokat is figyelembe kell venni. Így a 336. l-on, a Giuseppe Garámpira történő utalás, semmiképpen sem értelmezhető úgy, mintha a Garampi által Bécsben talált térképet Columbus használhatta volna. G. Garampi a XVIII. században élt és volt Bécsben nuncius. A 346. oldalon Tádé mester neve genitivusban áll: Magistri Thadei Ungari.

⁶ K. Kretschmer, Die italienische Portulane des Mittelalters. Berlin, 1909.

⁷ Kretschmer, i. m. 213—217. l.

⁸ Portsmouth, Isle of Wight, Northampton. L. még alább.

⁹ Kretschmer, 359—60. l.

¹⁰ Ács, i. m. 341. l.

¹¹ Kretschmer, 364. l.

¹² Kretschmer, 365. l.

¹³ Kretschmer, i. m. 170. l.

¹⁴ Uo. 235. l.

¹⁵ Uo. 237—267. l.

¹⁶ Uo. 246—267. l.

¹⁷ Uo. 319. l.

¹⁸ Uo. 268—358. l.

¹⁹ A Rizo-portolano kolofonja: „Finito lo libro chiamato portolano composto per un zenzilomo veniciano, lo qual a veduto tutte queste parte antiscrite, le quale sono utilissime per tuti i Nauichanti che voleno securamente nauichar, con lor nauili, in diuerse parte del mondo. „Laus deo amen. Impresso cum diligentia in la citade de Venexia per Bernardino Rizo da nouaria stampador 1490 a di 6 nouembrio.” Kretschmer, 552. l.

²⁰ Uo. 423. l.

²¹ Plymouth. (Pietro de Versi: premoa.)

²² Dartmouth. (de Versi: altamua.)

²³ Isle of Wight. (de Versi: doich.)

²⁴ Lisart Head.

²⁵ Portland. (de Versi: porlan.)

²⁶ Meghatározatlan.

²⁷ Kretschmer, 423. l.

²⁸ Genta.

²⁹ Saffi.

³⁰ Kretschmer, 427. l.

³¹ Cansore Point.

³² Milford bay.

³³ St. George's Channel.

³⁴ Suir?

³⁵ Waterford.